

7373

4
1
۲۸
۱۳۹۶

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

www.Ketab.ir

سرشناسه:	پیشوایی، مهدی، ۱۳۲۴ -
عنوان و نام پدیدآور:	پرسش‌ها و پاسخ‌های تاریخی؛ جلد اول: زندگانی پیامبر اعظم (ﷺ) / مهدی پیشوایی؛ به‌کوشش: یدالله حاجی‌زاده؛ نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی.
مشخصات نشر:	قم، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، دفتر نشر معارف، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری:	۲۴۰ ص.
شابک:	978-964-531-743-8
فروست:	مجموعه تاریخ تمدن اسلامی؛ ۶۸
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیبا
عنوان دیگر:	پرسش‌ها و پاسخ‌های تاریخی: تبیین، تحلیل و پاسخ یکصد و هشتاد پرسش تاریخی
موضوع:	اسلام - تاریخ - پرسش‌ها و پاسخ‌ها
موضوع:	چهارده معصوم - پرسش‌ها و پاسخ‌ها
شناسه افزوده:	Fourteen Innocents of Shiite - Questions and answers
شناسه افزوده:	حاجی‌زاده، یدالله، ۱۳۵۴ - گردآورنده
شناسه افزوده:	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها
شناسه افزوده:	دانشگاه معارف اسلامی، معاونت پژوهشی
شناسه افزوده:	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، دفتر نشر معارف
رده‌بندی کنگره:	۱۳۹۷ پ ۸۶ پ / BP۱۴
رده‌بندی دیویی:	۲۹۷/۹۱۲
شماره کتاب‌شناسی ملی:	۵۴۸۵۹۶۶

استاد محترم و دانشجوی عزیز:

خواهشمند است با ارائه دیدگاه‌های خود ما را در رفع نواقص و ارتقای کتاب یاری بخشید.

شماره تلفن گروه «تاریخ و تمدن اسلامی»: ۰۲۵-۳۲۱۱۰۲۳۴

صندوق پستی: ۳۷۱۵۵-۶۱۷۳

پست الکترونیکی: tarikh@maaref.ac.ir

پرسش‌ها و پاسخ‌های تاریخی

جلد اول:

زندگانی پیامبر اعظم ﷺ

حجت‌الاسلام و المسلمین استاد مهدی پیشوایی

به کوشش: دکتریدالله حاجی‌زاده



مجموعه تاریخ و تمدن اسلامی

۶۸

پرسش‌ها و پاسخ‌های تاریخی

جلد اول: زندگانی پیامبر اعظم (ﷺ)

نویسنده: مهدی پیشوایی

به کوشش: یدالله حاجی‌زاده

نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی

بازبین‌نهایی: سید محمدهادی موسوی‌نسب

حروفچین: اعظم یزدلی / ویراستار: امیرعباس رجبی

صفحه‌آرا: سعید نائینی / طراح جلد: سید علی روحانی

ناشر: دفتر نشر معارف / نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۷

شمارگان: ۶۰۰ نسخه / قیمت: ۳۴۰۰۰ تومان

شابک: ۸ - ۷۴۳ - ۵۳۱ - ۹۶۴ - ۹۷۸

کلیه حقوق محفوظ است

مراکز پخش:

- مدیریت پخش دفتر نشر معارف: قم، خیابان شهدا، کوچه ۳۲، شماره ۳، تلفن و نمابر: ۳۷۷۴۰۰۰۴
- اراک: ۰۸۶-۳۲۲۲۹۰۳۸ ■ ارومیه: ۰۴۴-۳۲۲۵۴۶۴۱ ■ اصفهان: ۰۳۱-۳۲۲۵۱۳۴۱ ■ اهواز: ۰۶۱-۳۲۲۳۸۰۰۰
 - تهران: ۰۲۱-۸۸۹۱۱۲۱۲ ■ خرم‌آباد: ۰۶۶-۳۲۲۲۲۳۷۱ ■ رشت: ۰۱۳-۳۲۲۳۴۵۶۹ ■ زنجان: ۰۲۴-۳۲۳۶۶۴۲۵
 - ایلام: ۰۹۱۰۷۷۵۵۱۸۸ ■ بجنورد: ۰۵۸-۳۲۲۱۲۲۸۳ ■ بندرعباس: ۰۷۶-۳۳۶۱۷۵۵۷ ■ بیرجند: ۰۵۶-۳۲۲۲۴۱۷۹
 - ساری: ۰۱۱-۳۲۲۵۳۰۲۰ ■ شهرکرد: ۰۳۸-۳۲۲۴۳۲۲۲ ■ شیراز: ۰۷۱-۳۲۲۴۴۶۱۴ ■ قزوین: ۰۲۸-۳۲۲۴۰۰۷۶
 - قم: ۰۲۵-۳۷۷۳۵۴۵۱ ■ کرج: ۰۲۶-۳۴۴۳۵۲۹۰ ■ کرمان: ۰۲۴-۳۲۲۳۱۴۶۶ ■ کرمانشاه: ۰۸۳-۳۷۲۲۳۸۴۱۱
 - گرگان: ۰۱۷-۳۲۲۳۷۸۸۰ ■ مشهد: ۰۵۱-۳۲۲۲۰۱۱۹ ■ یاسوج: ۰۹۱۰۷۷۵۵۱۸۵ ■ یزد: ۰۳۵-۳۶۲۳۰۳۳۱

نشانی الکترونیکی: E-mail: info@ketabroom.ir؛ پایگاه اینترنتی: www.ketabroom.ir

سخن آغازین

پرسش‌گری از آغاز آفرینش انسان، به‌عنوان راهی برای رسیدن به یقین و علم بوده و هست. امام علی علیه السلام چه زیبا فرمود: «مَنْ أَحْسَنَ السُّؤَالَ عَلِمَ» و «مَنْ عَلِمَ أَحْسَنَ السُّؤَالَ»^۱.

هم سؤال از علم برخیزد هم جواب همچنان که خار و گل از خاک و آب

ازجمله اهداف گروه پژوهشی تاریخ و تمدن اسلامی دانشگاه معارف اسلامی بازخوانی تاریخ صدر اسلام با رویکردهای مختلف است. پاسخ‌گویی به مهم‌ترین سؤالات در عرصه تاریخ صدر اسلام نیز در این راستا مورد اهتمام قرار گرفت و براین اساس انتشار این کتاب ضرورت یافت. با توجه به استقبال شنوندگان از برنامه «پرسش‌های تاریخی» رادیو معارف و نیز جایگاه علمی کارشناس محترم برنامه حجت الاسلام و المسلمین استاد مهدی پیشوایی پاسخ‌های علمی و مستند ایشان در این جستار سامایان یافته است.

یک نکته اساسی درخور یادکرد این است که برای پاسخ‌گویی به سؤالات تاریخی می‌توان از روش‌های متنوع استفاده کرد. بازشناسی رسالت‌ها و اهداف است که ما را در اتخاذ بهترین روش کمک می‌کند.

بنابراین باید توجه داشت که این جستار به‌هیچ‌وجه برای بازنمایی جامع تمامی سؤالات در تاریخ صدر اسلام و حیات پیامبر صلی الله علیه و آله نیافته است. بلکه برخی از مهم‌ترین سؤالات تاریخی برای مخاطب بررسی شده است. باید توجه داشت که «اولویت داشتن»، «سودمندی» و «عمومیت» از مهم‌ترین معیارهای گزینش سؤالات در حیات پیامبر صلی الله علیه و آله است.

۱. «هر که خوب سؤال کند، دانا شود» و «هر که دانا باشد، خوب سؤال کند»، تصنیف غررالحکم و دررالکلم، ص ۶۰

در پاسخ به سؤال‌های تاریخی توجه به اصل تدریج، حیاتی است. انتظاری نابجا است که بخواهیم تمامی زوایای پنهان تاریخی را در پاسخ یک یا دو سؤال تبیین کنیم. آنچه در این زمینه مهم است، علت‌یابی و ریشه‌شناسی برخی سؤال‌ها است. در طی این علت‌یابی و ریشه‌شناسی، چه‌بسا میان سؤال‌ها و نظام طولی و هرمی‌ای کشف شود به طوری که شاید همه سؤال‌ها معلول یک یا دو یا چند مسئله ناشناخته باشند که در رأس آن هرم و نظام طولی قرار دارند. در این صورت، در پاسخ‌دهی نایستی خود را به معلول‌ها مشغول کنیم و به سراغ علت‌های اصلی نرویم. به دیگر سخن سؤال‌ها و نیازهای تاریخی سلسله‌مراتبی دارند، به طوری که تا پایین‌ترین سؤال‌ها و نیازهای تاریخی برآورده نشوند، سؤال‌ها رتبه دوم بروز نمی‌کنند.

نوشتار پیش‌رو که به پیشگاه ارباب اندیشه و تفکر عرضه می‌شود؛ بر آن است که ضمن پاسخ به مهم‌ترین سؤال‌ها در عرصه تبار و قبیله، تولد، بعثت، هجرت، همسران، جنگ‌ها و صحابه پیامبر ﷺ برخی از سؤال‌ها در علم تاریخ و منابع تاریخی، قرآن و تاریخ، تاریخ عرب حجاز قبل از اسلام را نیز پاسخ دهد. به هر روی آرزو مندیم که این دفتر بتواند پرسش‌های ارادتمندان تاریخ اسلام را به اختصار پاسخ گوید و سهمی در سیرابی عطش شناخت آنان داشته باشد.

در پایان ضمن تشکر از استاد حجت‌الاسلام والمسلمین آقای **مهملی پیشوایی** که اثر حاضر حاصل تلاش پربار ایشان است از مدیران محترم رادیو معارف که امکان انتشار این کتاب را مهیا ساختند و نیز حجت‌الاسلام آقای دکتر **یدالله حاجی‌زاده** که این جستار به کوشش ایشان به فرجام رسیده است تشکر می‌کنیم. در اینجا سزایمند است از حجت‌الاسلام دکتر **امیرمحسن عرفان** مدیر گروه پژوهشی تاریخ و تمدن اسلامی و نیز دکتر **سید روح‌الله پرهیزکاری** دبیر محترم گروه و جناب آقای **سید سعید روحانی** مدیر محترم امور پژوهشی و همکاران ایشان که جامه نشر بر این اثر پوشانند صمیمانه تشکر کنیم.

بررسیدن کتاب‌هایی که تازه به تازه در این عرصه سامان داده می‌شوند و طبع را به زیور خویش می‌آریند، ضروری است. زمین‌رو گروه پژوهشی تاریخ و تمدن اسلامی پذیرای نقطه‌نظرات همه صاحب‌نظران و اساتید محترم می‌باشد.

فهرست مطالب

علم تاریخ و منابع تاریخی

(۱۵-۴۰)

۱. فایده مطالعه تاریخ به‌ویژه تاریخ اسلام..... ۱۵
۲. تکرار در تاریخ..... ۲۰
۳. بهترین روش مطالعه و تحقیق و داوری در تاریخ اسلام..... ۲۱
۴. منابعی جهت آشنایی با تاریخ اسلام..... ۲۲
۵. میزان تأثیر حب و بغض‌ها در نگارش تاریخ..... ۲۳
۶. تفاوت کتاب سیره با مغازی..... ۲۶
۷. تأثیر یا عدم تأثیر نهی کتابت و نقل حدیث در اعتماد به منابع تاریخی..... ۲۶
۸. ابن‌هشام و سیره او..... ۲۷
۹. محمد بن جریر طبری و تاریخ او..... ۲۹
۱۰. منابعی جهت آشنایی با صحابه..... ۳۱
۱۱. منظور از اسرائیلیات در تاریخ..... ۳۱
۱۲. اسرائیلیات در تاریخ‌نگاری..... ۳۲
۱۳. کتابی درباره تاریخ تشیع..... ۳۳
۱۴. شیعیان و کتابت تاریخ..... ۳۳
۱۵. میزان اعتبار کتاب سلیم بن قیس هلالی..... ۳۶
۱۶. میزان اعتبار آثار تاریخی ذبیح‌الله منصوری..... ۳۷

قرآن و تاریخ

(۴۱-۴۸)

۱۷. هدف قرآن از بیان تاریخ گذشتگان..... ۴۱

۱۸. داستان‌های تاریخی قرآن..... ۴۲
۱۹. قرآن منبع تاریخی یا خیر..... ۴۳
۲۰. پذیرش یا عدم‌پذیرش نمونه‌های عینی تاریخی در قرآن..... ۴۳
۲۱. واقعیت یا عدم‌واقعیت تمثیل‌های قرآنی..... ۴۵
۲۲. جمع‌آوری‌کننده قرآن..... ۴۶

تاریخ پیامبران علیهم‌السلام و امت‌های پیشین

(۷۲- ۴۹)

۲۳. فاصله زمانی حضرت آدم علیه‌السلام تا خاتم و تعداد پیامبران این دوره..... ۴۹
۲۴. پیامبران معروف در خاورمیانه..... ۵۰
۲۵. امکان هم‌زمانی رسالت دو پیامبر..... ۵۱
۲۶. فاصله زمانی پیامبران اولوالعزم..... ۵۲
۲۷. ارهاصات سایر پیامبران..... ۵۲
۲۸. هابیل و قابیل با چه کسانی ازدواج کردند..... ۵۳
۲۹. چگونگی زنده ماندن حضرت یونس علیه‌السلام در شکم ماهی..... ۵۴
۳۰. تاریخ معبد (هیکل) سلیمان علیه‌السلام پس از او..... ۵۴
۳۱. یکی بودن یا نبودن ذوالقرنین و کوروش..... ۵۵
۳۲. موحد بودن یا نبودن کوروش..... ۵۶
۳۳. منطقه‌ای یا جهانی بودن طوفان حضرت نوح علیه‌السلام..... ۵۷
۳۴. مقدار سن حضرت نوح علیه‌السلام..... ۵۸
۳۵. حضرت ابراهیم علیه‌السلام و زمان ساخت خانه کعبه..... ۵۹
۳۶. سرنوشت حضرت ابراهیم علیه‌السلام پس از نجات از آتش..... ۶۰
۳۷. محل قبر حضرت ابراهیم علیه‌السلام..... ۶۱
۳۸. پیامبران مدفون در الخلیل..... ۶۱
۳۹. موضوع پیامبری زرتشت..... ۶۲
۴۰. علت بی‌تایی حضرت یعقوب علیه‌السلام در فراق حضرت یوسف علیه‌السلام..... ۶۳
۴۱. ارتباط نسبی حضرت موسی علیه‌السلام و حضرت مریم علیه‌السلام..... ۶۵
۴۲. نسبت حضرت یوسف علیه‌السلام و حضرت موسی علیه‌السلام..... ۶۵
۴۳. علت سفر موسی علیه‌السلام به کوه طور..... ۶۶
۴۴. حضرت موسی علیه‌السلام و چگونگی ارتباط او با خدا قبل از نبوت..... ۶۶
۴۵. زمان قرارگرفتن بیت‌المقدس به دست مسلمانان..... ۶۷
۴۶. عذاب‌های قوم فرعون..... ۶۷

۴۷. بنی اسرائیل و علت بردگی آنان توسط فرعون..... ۶۸
۴۸. محل قبر حضرت موسی علیه السلام..... ۶۹
۴۹. حضرت خضر و آیین وی..... ۷۰
۵۰. لقمان و پیشنهاد نبوت از طرف خداوند..... ۷۰
۵۱. داستان مریم مَجْدَلِیْهِ و ازدواج او با حضرت عیسی علیه السلام..... ۷۰
۵۲. زمان کتابت انجیل..... ۷۱
۵۳. آخرین پیامبر قبل از حضرت محمد صلی الله علیه و آله..... ۷۲

تاریخ عرب حجاز قبل از اسلام

(۷۳- ۸۲)

۵۴. مشخصات دوره جاهلی..... ۷۳
۵۵. زنده به گور کردن دختران در جاهلیت..... ۷۵
۵۶. جنگ‌های فِجَار و مدت آنها..... ۷۷
۵۷. چگونگی مراسم حج قبل و بعد از اسلام..... ۷۸
۵۸. قدمت حجرالأسود و علت سیاه شدن آن..... ۸۰
۵۹. چاه زمزم و علت تقدس آن..... ۸۱

حضرت محمد صلی الله علیه و آله

(۲۳۰- ۸۳)

- الف) تبار و قبیله..... ۸۳
۶۰. ساختار نظام قبیله‌گی در مکه..... ۸۳
۶۱. علت مسیحی یا یهودی نبودن اجداد پیامبر صلی الله علیه و آله..... ۸۴
۶۲. دلیل یکتاپرستی اجداد پیامبر صلی الله علیه و آله..... ۸۵
۶۳. خویشاوندی و جدایی بنی هاشم و بنی امیه..... ۸۵
۶۴. علت نزاع میان بنی هاشم و بنی امیه..... ۸۶
۶۵. قبیله بنی سعد..... ۸۶
۶۶. درستی یا نادرستی نذر عبدالمطلب از نظر تاریخی..... ۸۷
۶۷. نام اصلی ابوجهل و نسبت وی با پیامبر صلی الله علیه و آله..... ۸۹
۶۸. تعداد عموهای پیامبر و اسلام آنها..... ۹۰
۶۹. دلیل موحد بودن آمنه..... ۹۰
- ب) از تولد تا بعثت..... ۹۰
۷۰. علت حوادث خارق‌العاده (ارهاصات) در زمان تولد پیامبر صلی الله علیه و آله..... ۹۰

۷۱. زمان تولد پیامبر خدا ﷺ ۹۲
۷۲. مقصود از پادشاه عادل در حدیث نبوی ۹۳
۷۳. علت سپردن حضرت محمد ﷺ به دایه در کودکی ۹۴
۷۴. میزان اعتبار داستان شق صدر حضرت محمد ﷺ ۹۴
۷۵. مفهوم «شرح صدر» پیامبر ﷺ ۹۷
۷۶. درستی یا نادرستی تصویر منسوب به پیامبر ۹۸
۷۷. حلف الفضول ۹۹

(ج) از بعثت تا هجرت ۱۰۲

۷۸. صحت ترس و اضطراب رسول خدا ﷺ هنگام بعثت ۱۰۲
۷۹. ارتباط آیات ابتدایی سوره مدثر با بعثت پیامبر اکرم ﷺ ۱۰۳
۸۰. معجزه کننده شدن درخت توسط پیامبر ﷺ ۱۰۴
۸۱. معجزه شق القمر ۱۰۵
۸۲. اتهام یادگیری قرآن توسط حضرت محمد ﷺ از دیگران ۱۰۶
۸۳. اولین نماز در اسلام ۱۰۸
۸۴. نقش ابولهب و همسرش در آزار پیامبر ﷺ ۱۱۰
۸۵. مسخره‌کنندگان پیامبر ﷺ در مکه ۱۱۱
۸۶. نقد و بررسی داستان غرانیق ۱۱۲
۸۷. شرح معراج ۱۱۶
۸۸. سال معراج ۱۱۷
۸۹. چگونگی نمازهای رسول خدا ﷺ کنار کعبه با رعایت مسجدالاقصی ۱۱۸
۹۰. موقعیت شعب ابیطالب ۱۱۸
۹۱. حمایت‌های ابوطالب و خدیجه بیه از پیامبر ﷺ ۱۱۹
۹۲. پناهندگی یا عدم پناهندگی پیامبر ﷺ هنگام بازگشت از طائف به یکی از مشرکان ۱۲۰
۹۳. شأن نزول آیه ۱۹ سوره توبه ۱۲۳
۹۴. عباس بن عبدالمطلب و کوتاهی در حمایت از پیامبر ﷺ ۱۲۳
۹۵. توضیح درباره ابوسفیان ۱۲۵
۹۶. همسانی و یا عدم همسانی قرآن با آموزه‌های زرتشتی ۱۲۷
۹۷. پیامبر ﷺ و نداشتن ملک و سلطنت ۱۲۸

(د) از هجرت تا رحلت ۱۲۹

۹۸. علت آغاز ماه‌های قمری از محرم به جای ربیع‌الأول ۱۲۹
۹۹. کیفیت خروج پیامبر ﷺ از منزل هنگام هجرت به یثرب ۱۳۱

۱۰۰	نقش شیطان در ماجرای هجرت پیامبر ﷺ	۱۳۲
۱۰۱	تعداد همراهان پیامبر ﷺ هنگام هجرت	۱۳۳
۱۰۲	سال‌های اقامت پیامبر ﷺ در مکه و مدینه	۱۳۴
۱۰۳	چگونگی هجرت حضرت علی <small>رضی الله عنه</small> به مدینه	۱۳۵
۱۰۴	اهمیت پیوند برادری میان مهاجران و انصار	۱۳۶
۱۰۵	زمان تغییر قیله و نحوه جابجایی مسلمانان در حین نماز	۱۳۷
۱۰۶	ماجرای اُفک	۱۳۸
۱۰۷	زمان ارسال نامه‌های دعوت به اسلام به سران کشورها	۱۳۹
۱۰۸	علت پاره کردن نامه رسول خدا ﷺ توسط خسرو پرویز	۱۴۰
۱۰۹	موقعیت مسجد مباحله یا مسجد الاجابه	۱۴۱
۱۱۰	مسئله کذاب	۱۴۵
۱۱۱	میزان اعتبار داستان سواده بن قیس و قصاص از پیامبر ﷺ	۱۴۷
۱۱۲	زمان نزول آیه ابلاغ ولایت	۱۵۰
۱۱۳	حجةالوداع و حوادث آن	۱۵۱
۱۱۴	عبارت کتاب الله و سنتی با کتاب الله و عترتی در حدیث مشهور ثقلین	۱۵۲
۱۱۵	ایمنی پیامبر ﷺ از دست چه کسانی	۱۵۴
۱۱۶	چرایی عدم استناد به حدیث غدیر توسط علی <small>رضی الله عنه</small>	۱۵۵
۱۱۷	نحوه انعکاس واقعه غدیر در منابع تاریخی و حدیثی	۱۵۵
۱۱۸	درگذشت طبیعی و یا به شهادت رسیدن پیامبر ﷺ	۱۵۶
۱۱۹	قضیه درخواست دوات و قلم از جانب رسول خدا ﷺ در بستر بیماری	۱۵۸
۱۲۰	علت عدم مکتوب کردن ولایت علی <small>رضی الله عنه</small> توسط پیامبر ﷺ	۱۵۹
۱۲۱	علت اجتماع انصار در سقیفه	۱۶۰
۱۲۲	تفصیل اتفاقات سقیفه	۱۶۰
۱۲۳	چرایی عدم استناد به حدیث غدیر در سقیفه	۱۶۳
۱۲۴	اعتراض ابوسفیان به سقیفه و سکوت بعدی او	۱۶۵
۱۶۶	هـ) جنگ‌ها	۱۶۶
۱۲۵	سال و علت وقوع جنگ بدر	۱۶۶
۱۲۶	میزان اعتبار داستان پر کردن چاه‌ها در جنگ بدر	۱۶۷
۱۲۷	توضیحی درباره جنگ احد	۱۶۸
۱۲۸	شرح غزوه حمراء الأسد	۱۶۹
۱۲۹	رابطه پیامبر ﷺ با یهودیان مدینه در اوایل هجرت	۱۶۹
۱۳۰	سرنوشت یهودیان بنی قریظه	۱۷۱

۱۳۱. موقعیت خندق در جنگ خندق..... ۱۷۶
۱۳۲. اهمیت پیروزی مسلمین در جنگ خندق..... ۱۷۷
۱۳۳. نحوه حضور و فرماندهی پیامبر ﷺ در جنگ‌ها..... ۱۷۸
۱۳۴. علت حمله مسلمانان به خیبر و نقش علی رضی الله عنه در این جنگ..... ۱۸۰
۱۳۵. جنگ خیبر و مسلمان شدن چوپان یهودی..... ۱۸۲
۱۳۶. چگونگی فتح مکه..... ۱۸۲
۱۳۷. علت نکشتن ابوسفیان پس از فتح مکه..... ۱۸۳
۱۳۸. چرایی امن قرار دادن خانه ابوسفیان در جریان فتح مکه..... ۱۸۴
۱۳۹. چرایی عدم انتخاب مکه به‌عنوان مرکز حکومت اسلامی پس از فتح آن از سوی پیامبر ﷺ..... ۱۸۵
۱۴۰. نتیجه تألیف قلوب مشرکین..... ۱۸۵
۱۴۱. علت عدم حضور علی رضی الله عنه در جنگ تبوک..... ۱۸۶
۱۴۲. دستاوردهای جنگ تبوک..... ۱۸۷
۱۴۳. مکی یا مدنی بودن جریان نفاق..... ۱۸۸
۱۴۴. چگونگی سوء قصد نسبت به پیامبر ﷺ..... ۱۸۹
۱۴۵. ماجرای سه نفر از تخلف‌کنندگان از جنگ براساس آیات سوره توبه..... ۱۹۱
۱۴۶. علت تخریب مسجد ضرار به جای تغییر کاربری آن..... ۱۹۳
۱۴۷. چرایی برخورد با یهود و عدم برخورد با منافقان..... ۱۹۳
- (و) همسران و فرزندان..... ۱۹۴
۱۴۸. شخصیت حضرت خدیجه رضی الله عنها..... ۱۹۴
۱۴۹. ازدواج با عدم ازدواج حضرت خدیجه رضی الله عنها قبل از پیامبر ﷺ..... ۱۹۵
۱۵۰. علت ازدواج پیامبر ﷺ با حضرت خدیجه رضی الله عنها..... ۱۹۶
۱۵۱. شخصیت و فضیلت حضرت خدیجه رضی الله عنها..... ۱۹۷
۱۵۲. دختران پیامبر ﷺ از خدیجه رضی الله عنها و دامادهايش..... ۱۹۷
۱۵۳. کیفیت تداوم نسل پیامبر ﷺ..... ۱۹۸
۱۵۴. چرایی اعطای لقب ام‌المؤمنین به همسران پیامبر ﷺ..... ۱۹۹
۱۵۵. علت ممنوعیت ازدواج همسران پیامبر اسلام ﷺ بعد از آن حضرت..... ۱۹۹
۱۵۶. ازدواج پیامبر ﷺ با عایشه..... ۲۰۰
۱۵۷. رابطه عایشه با طلحه و زبیر..... ۲۰۰
۱۵۸. سرگذشت عایشه..... ۲۰۲
۱۵۹. علت تعدد زوجات پیامبر ﷺ..... ۲۰۲
۱۶۰. فرزندان رسول خدا ﷺ..... ۲۰۷
۱۶۱. قصه زید بن حارثه و فرزندخواندگی وی برای حضرت محمد ﷺ..... ۲۰۹

۲۱۰.....	ز) صحابه.....
۲۱۰.....	۱۶۲. زندگی سلمان قبل از پیامبر اکرم ﷺ.....
۲۱۲.....	۱۶۴. نقش ابوذر در زمان پیامبر ﷺ.....
۲۱۳.....	۱۶۳. سرنوشت ابوذر.....
۲۱۴.....	۱۶۵. سرگذشت مقداد و سرانجام زندگی او.....
۲۱۵.....	۱۶۶. محل دفن سعد بن ابی وقاص.....
۲۱۶.....	۱۶۷. حضرت حمزه و چگونگی شهادت وی.....
۲۱۷.....	۱۶۸. وجود فرزند برای حمزه سیدالشهدا و توضیحی درباره زندگی او.....
۲۱۸.....	۱۶۹. شخصیت و عظمت جعفر طیار.....
۲۱۹.....	۱۷۰. زمان اسلام آوردن زبیر.....
۲۱۹.....	۱۷۱. خدمات طلحه و زبیر به اسلام.....
۲۲۰.....	۱۷۲. شخصیت، عملکرد و جایگاه عبدالله بن عباس.....
۲۲۲.....	۱۷۳. نقش سعد بن معاذ در جنگ خندق.....
۲۲۳.....	۱۷۴. معرفی ذوالشهادتین.....
۲۲۴.....	۱۷۵. خیانت و مزدوری سمرة بن جندب.....
۲۲۵.....	۱۷۶. سرگذشت وحشی، قاتل حمزه.....
۲۲۶.....	۱۷۷. حضور یا عدم حضور صحابه حامی علی <small>رضی الله عنه</small> در سقیفه.....
۲۲۶.....	۱۷۸. ماجرای ارتداد صحابه پس از پیامبر ﷺ.....
۲۲۷.....	۱۷۹. بیعت انصار با ابوبکر در سقیفه و چگونگی سازگاری آن با سخنی از پیامبر ﷺ.....
۲۲۸.....	۱۸۰. شخصیت و موضع سیاسی عبدالله بن عمر.....
۲۳۰.....	۱۸۱. چگونگی به خلافت رسیدن عمر بن خطاب.....
۲۳۰.....	۱۸۲. نسبت ابوسفیان با عثمان.....

منابع و مأخذ

(۲۳۱- ۲۴۰)